

Сучасні форми реалізації правової свободи учасників цивільно-господарських спорів

В.К. Гіжевський
кандидат юридичних
наук, професор,
ВНЗ «Університет
економіки та права
«КРОК»

Б.О. Мацієвський
студент ОКР «Магістр»
юридичного факультету,
спеціальність
«Правознавство»,
ВНЗ «Університет
економіки та права
«КРОК»

Статтю присвячено питанням саморегуляції цивільно-господарських спорів між суб'єктами без застосування судової системи влади. Сформульовано пропозиції щодо введення нової інституції медіації та механізму її створення.

Стаття посвячена вопросам саморегуляции гражданско-хозяйственных споров между субъектами без применения судебной системы власти. Сформулированы предложения по введению нового института медиации и механизма его создания.

The article is devoted to the self-solving of the civil and commercial disputes between parties without addressing to the judicial system, the proposals for the introduction of the new institutions of mediation and mechanism of its creation are provided.

Ключові слова: *спір, учасники, свободи, медіація, механізм, альтернативи, регулювання.*

Постановка проблеми

Українське законодавство використовує правові процедури апроксимації, імплементації, конвергенції та все більше відображає Директиви Ради Європи і рекомендації Комісії ЄС щодо координації гарантій, свобод і вирішенням спорів за світовою практикою медіації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Останнім часом питання медіації розробляє на кафедрі цивільно-правових дисциплін університету «КРОК» доктор юридичних наук, професор А.Й. Француз [1] та інші вчені: Н.В. Дараганова [2], С.А. Подоляк [3], однак залишаються невирішеними практичні питання конституційних свобод у цивільно-господарських спорах при зверненні до суду, третейських судів, інших альтернативних форм регулювання цих відносин.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Здійснюється спроба розширити застосування альтернативних форм досудового врегулювання цивільних і господарських

спорів конфліктів і суперечок на основі добровільності, конфіденційності, взаємоповаги, рівності сторін, нейтральності та неупередженості медіатора, прозорості та зрозумілості процедури.

Формулювання цілей статті

Це створення ширості намірів, неформальності та гнучкості, розподілу відповідальності та правомочності сторін щодо вирішення конфлікту за допомогою посередника-медіатора.

Виклад основного матеріалу дослідження

У кожному демократичному суспільстві права людини є універсальними, невід'ємними і основними. Діяльність органів держави спрямована на їх захист, забезпечення їх гарантій, повагу інтересів і дотримання особистих громадянських і політичних свобод, а також соціальних, економічних і культурних прав.

Прийнявши конституцію та проголосивши себе правовою державою [4, ст. 1], Україна тим самим зробила кроки, спрямовані на ринкову економіку, громадянське суспільство та демократію. Так,

А.Й. Француз наголошує на значущості для формування й розвитку демократичної політичної системи всієї сукупності прав і свобод людини та громадянина. Демократичну, політичну та правову культуру він пов'язує з правом на освіту, що закріплені в конституції та зафіксовані на міжнародно-правовому рівні [1, с. 136-137]. У ч. 1 ст. 9 Конституції України встановлено, що чинні міжнародні договори, є частиною національного законодавства [4]. У Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [5], Європейській соціальній хартії [6], основних прав хартії Європейського союзу, ОБСЄ, Ради Європи, є підставою для внутрішньої державної практики з морально-філософським змістом, справедливим судом. Порядок виконання в Україні рішень Європейського суду з прав людини визначається Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р. [7]. У цьому контексті Ю.С. Шемшученко слушно стверджує, що демократизм будь-якої держави визначається її ставленням до прав і свобод людини та громадянина. Демократична держава повинна неупереджено розв'язувати суперечності, що виникають між нею та суспільством [8, с. 239]. Реальний вплив демократії на розвиток суспільства оцінюється з погляду створення гідних людини умов життя та діяльності, забезпечення гарантій прав і свобод, честі та гідності людини й громадянина, застосування та реалізація їх на практиці.

Сучасна практика розвинутих країн континентальної та англосаксонської системи права на законодавчому рівні закріпила та розширила альтернативні форми регулювання інтересів, спорів у цивільно-господарських відносинах за допомогою інституції медіації. Як відомо, медіація (від лат. *mediare* – посередник) – це процедура, альтернативного та добросовісного врегулювання спорів, ведення переговорів із залученням третьої нейтральної сторони – медіатора (посередника) з цілю досягнення спільного рішення спору (конфлікту). Учасники, сторони мають право

обрати медіатора, а не суддю. Головним є те, що в медіації зберігається принцип співпраці, а процес її є конфіденційним, прискореним і неформальним про досягнення сторонами рішення в рамках закону, але з урахуванням інтересів сторін, із функціями «третейського судового розгляду», однак не в повному обсязі. Медіація, як передбачається, поширюватиметься на сферу цивільних, господарських, адміністративних, трудових і сімейних спорів.

Проект Закону України «Про медіацію» № 2425а-1 планує ввести в законодавство нові терміни: «медіатор» і «уповноважений медіатор». Медіатор – це професіонал, нейтральний посередник, який пройшов атестацію, внесений у національний реєстр, має спеціальну підготовку в навчальному закладі за напрямом «медіація», з вищою освітою і досягнув 21 року [9, ст. 13]. Відповідно до законопроекту медіатор має право на: отримання інформації, у тому числі від державних органів; вибір методики проведення переговорів; відмову від проведення медіації в разі сутички з іншими учасниками, за етичним чи особистим переконанням; надання послуги на платній і безоплатній основі, а також відшкодування витрат, розмір і форма яких зазначаються в угоді про проведення медіації між сторонами та учасниками; реалізацію професійної діяльності в індивідуальному чи спільному порядку, для створення юридичних осіб і об'єднання медіаторів. На медіатора покладаються такі обов'язки: діяти в рамках законодавства України, професійних стандартів і правил діяльності; дотримуватися конфіденційності; перевіряти повноваження законних представників сторін; інформувати сторони про можливий конфлікт інтересів; надавати сторонам вичерпну інформацію стосовно спору, пояснювати порядок проведення процедури та її правові наслідки; контролювати медіаційну угоду на предмет етичних норм. Для уповноваженого медіатора передбачено додаткові обов'язки – письмове повідомлення про зупинення медіації органу, в розгляді якого знаходиться справа. Так, у положенні ст. 6 вказаного

законопроекту підкреслюється добровільність згоди. Також заборонено будь-який тиск на сторони конфлікту з метою проведення чи зупинення медіації. При цьому, конституційне право громадян на судовий захист не віднімається – законопроект передбачає право відмови від участі в медіації на будь-якій стадії.

Питанням про трансформування медіації з альтернативного способу вирішення спорів у звичайний спосіб їх вирішення нині можна розглядати лише у віддаленій перспективі [2, с. 80]. На думку С.А. Подоляк, в Україні медіація як дійовий інститут вирішення спорів поки що не відбувся. Випадки успішного завершення переговорів сторін спору у форматі медіації є поодинокими, однак це скоріше виняток, аніж правило, і головною причиною такої ситуації є: відсутність законодавчо закріпленого механізму медіації та етики ведення бізнесу в Україні, зокрема дійових гарантій виконання досягнутих у процесі медіації домовленостей [3]. Основним завданням законопроекту «Про медіацію» [9] в Україні є створення правових умов упровадження та проведення позасудової процедури, регулювання її принципів; визначення порядку проведення та затвердження правового статусу медіатора. Вказане сприятиме підвищенню ефективності роботи судових органів з огляду на їх істотне розвантаження, удосконаленню правових механізмів відповідно до міжнародних стандартів. Крім того, задля визначення особливостей застосування процедури медіації в окремих категоріях справ проектом закону пропонується внести зміни до Кодексу Законів про працю України, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [10], Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» [11], Кримінального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України, Кодексу Адміністративного судочинства України [12] та Закону України «Про виконавче провадження» [13].

Висновки

1. Демократія – це не лише демократичні інститути та демократичні політичні режими, а система цінностей, що є основою діяльності політичних і правових інститутів.

2. У розвитку держави й суспільства визнання рівня демократичності та міри наближення до впевненості є надійним критерієм гуманістичного ідеалу.

3. Основні демократичні цілі, що стоять перед демократичною державою: створення і забезпечення соціальних потреб та інтересів, суспільного порядку та безпеки, прав і свобод людини і громадянина, – можуть бути представлені як способи досягнення універсальної мети, якою є гарантування конституційних прав.

4. Демократія – це не лише результат, а й процес реалізації демократичних принципів, цінностей та ідеалів, що перебувають у постійному розвитку.

5. Досягнення компромісів між органами публічної адміністрації та громадянином є одним із пріоритетів діяльності держави та органів місцевого самоврядування.

6. Сумнівною є доцільність медіації щодо публічно-правових спорів, які вирішуються в порядку адміністративного судочинства. Насамперед це зумовлено особливостями суб'єктивного складу адміністративних процесуальних правовідносин, а саме, тим фактом, що однією зі сторін завжди виступає орган публічної адміністрації. Відповідно до статі 3 Конституції України права і свободи людини та їх гарантії забезпечуються змістом і спрямованістю діяльності держави. Закон України «Про державну службу» зобов'язує служити народу, гуманізму, соціальній справедливості, а також пріоритету прав людини і громадянина. Тотожні принципи передбачено й Законом України «Про службу в органах місцевого самоврядування».

7. У зв'язку з цим постає питання доцільності ведення видів спорів, які треба законодавчо закріпити.

Література

1. Француз А.Й. Конституційно-правові основи демократичного розвитку політичної системи сучасної України (концептуальний та нормативний) / А.Й. Француз. – К. : Логос, 2006. – 516 с.
2. Дараганова Н.В. Медіація як один із альтернативних способів вирішення індивідуальних трудових спорів / Н.В. Дараганова // Юридична наука. – № 6. – 2011. – С. 77–83.
3. Подоляк С.А. Медіація як альтернативний спосіб вирішення конфлікту у сфері господарювання / С.А. Подоляк // Судова апеляція. – № 1. – (26). – 2012. – Офіційний сайт журналу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kia.court.gov.ua/sud2690/1j/4q/51119/>
4. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. – Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004
6. Європейська соціальна хартія від 18 жовтня 1961 р. – Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_300
7. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 30. – С. 260.
8. Шемшученко Ю.С. На перехресті століть. Вибрані праці / Ю.С. Шемшученко. – К. : Юридична думка, 2010. – 608 с.
9. Проект Закону України «Про медіацію» № 2425а-1 від 7 березня 2013 р. – Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47710
10. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – С. 170.
11. Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 7 червня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 33. – С. 175.
12. Кодекс Адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. – Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-36, № 27. – С. 446.
13. Закон України «Про виконавче провадження» від 21 квітня 2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 24. – С. 207.